

**Porobnica paskowana *Amegilla quadrifasciata*
(Villers, 1789) (Hymenoptera, Apoidea)
– nowe stanowisko rzadkiej polilektycznej pszczoły w Polsce**

Amegilla quadrifasciata (Villers, 1789) (Hymenoptera, Apoidea)
– a new locality of a rare polilectic bee in Poland

JAN KRZYSZTOF KOWALCZYK¹, TADEUSZ KURZAC², BOGUSŁAW SOSZYŃSKI³

¹81-407 Gdynia, ul. J. Matejki 13, m. 45

²Ogród Botaniczny

94-303 Łódź, ul. Krzemieniecka 36/38

e-mail: tadeusz_kurzac@o2.pl

³Terenowy Ośrodek Edukacji i Kultury Ekologicznej

91-520 Łódź, ul. Okólna 183

e-mail: eusosz@retsat1.com.pl

Słowa kluczowe: Hymenoptera, Apoidea, *Amegilla quadrifasciata*, Polska środkowa.

W trakcie badań entomologicznych koło Stanisławowa (gm. Odrzywół, pow. przysuski, woj. mazowieckie – UTM DC61) złowiono w dniu 30 czerwca 2008 roku dwa samce porobnicy paskowanej *Amegilla quadrifasciata* (Villers, 1789). Owady żerowały na kwiatach chabra driakiewnika *Centaurea scabiosa*. Badane stanowisko znajdowało się na skraju wyrobiska piasku i żwiru zlokalizowanego w paśmie południowych ozów osiagających tam kulminację 177,7 m n.p.m. Porośnięte są one murawami psammofilnymi z pojedynczymi sosnami zwyczajnymi *Pinus sylvestris* i jałowcami pospolitymi *Juniperus communis* (ryc. 1). Część terenu pokrywają zwarte bory sosnowe pochodzące ze sztucznych nasadzeń.

Porobnica paskowana jest gatunkiem ciepłolubnym, występującym na terenach otwartych, suchych i silnie nasłonecznionych. W

ciągu roku pojawia się tylko jedno pokolenie – *imagines* obserwować można od końca czerwca do końca sierpnia. Gniazda buduje w ziemi. Należy do pszczoł polilektycznych, tzn. pobierających nektar i pyłek z kwiatów licznych gatunków roślin (Banaszak, Celary 2004). Jest to gatunek południowo-palearktyczny, a polskie stanowiska znajdują się poza zachodnimi granicami jego zwartego zasięgu w Europie. Ta okazała pszczoła wykazana została w naszym kraju tylko z ośmiu stanowisk (od dawna już nie potwierdzonych), a od 1975 roku brak było aktualnych informacji o jej występowaniu w Polsce. *Amegilla quadrifasciata* wpisana została do *Polskiej czerwonej księgi zwierząt* i otrzymała kategorię gatunku krytycznie zagrożonego – CR (Banaszak, Celary 2004).

Stanowisko koło Stanisławowa znane było już wcześniej z kilku interesujących obserwacji

Ryc. 1. Polodowcowe ozy w rejonie Stanisławowa – siedlisko *Amegilla quadrifasciata* (30.06.2008 r.; fot. T. Kurzac)

*Fig. 1. Postglacial eskers near Stanisławów – a habitat of *Amegilla quadrifasciata* (30 June 2008; photo by T. Kurzac)*

entomologicznych. Stwierdzono tu m.in. smukłą kosmatą *Scolia hirta* (Tabor, Ciach 2006) – gatunek umieszczony w *Polskiej czerwonej księdze zwierząt* (Głowaciński, Nowacki 2004) oraz cztery inne gatunki owadów z *Czerwonej listy zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce* (Głowaciński 2002): złotolitek *Chrysis rutilans* i grzebacza *Lestica alata* z rzędu błonkoskrzydłych (Hymenoptera) (Kowalczyk i in. 2008), siodlarzę *Ephippiger ephippiger* – przedstawiciela rzędu prostoskrzydłych (Orthoptera) (Ciach, Tabor 2003) i skalnika statilinusa *Hipparchia statilinus* z rzędu motyli (Lepidoptera) (Ciach 2005).

W materiale zebranych razem z okazami porobnicy paskowanej, na uwagę zasługują kolejne zagrożone i rzadkie gatunki błonkówek: nastecznik *Cryptocheilus fabricii*, grzebacz *Bembecinus tridens*, osa samotnica *Eumenes sareptanus* oraz pszczoły *Colletes marginatus*, *Systropha curvicornis*, rozróżka chabrowa *Tetralonia dentata*, trzmielec czterobarwny *Psithyrus quadricolor* i *Thyreus histrionicus*. Ostatni z wymienionych gatunków jest pasożytem gniazdowym porobnicy paskowanej (Celary 1990). Z innych grup owadów wykazano tu trzy zagrożone muchówki (Diptera). Są to łowiki niżbik *Dasyopogon diadema* i szersze-

niak *Asilus crabroniformis* oraz bujanka *Villa humilis*. Do rzadkości należą natomiast dwa gatunki wysłepków – dętka *Physocephala vittata* i popielnik *Zodion cinereum*. Szczególnie cennym faunistycznie taksonem jest podany ogólnie z Polski (Soszyński 2007) przedstawiciel bzygowatych (Syrphidae) – *Paragus constrictus* Šimic, 1986. Dwa okazy tego gatunku odłowione zostały przez B. Soszyńskiego 24.08.2001 r. (♂) i 7.07.2002 r. (♀). Jest to pierwsze udokumentowane stanowisko *P. constrictus* w naszym kraju. Z rzędu prostoskrzydłych uwagę zwracają długoskrzydłak *Phaneroptera falcata*, świerszcz polny *Gryllus campestris*, siwoszek niebieski *Oedipoda caerulea* i *Platycleis albopunctata*. Większość wymienionych gatunków to stenotopy termofilne związane z murawami napiaskowymi.

Według Banaszaka i Celarego (2004), każde nowo wykazane stanowisko porobnicy paskowanej powinno być niezwłocznie objęte ochroną bierną. Brak ochrony siedlisk tego gatunku może bowiem doprowadzić do wyginięcia porobnicy paskowanej w Polsce. Naszym zdaniem niezbędna jest także ochrona czynna miejsca występowania tej bardzo rzadkiej pszczoły oraz wielu innych, cennych gatunków, które zostały wykazane na stanowisku w Stanisławowie. Należy wstrzymać zalesianie piaszczystych ozów oraz rozpocząć usuwanie już istniejących samosiewów drzew i krzewów. Dopuszczalność eksploatacji żwiru i piasku na omawianym terenie jest kwestią dyskusyjną. Ciach (2005) twierdzi, że działalność taka sprzyja utrzymaniu inicjalnych muraw napiaskowych. Z drugiej strony może ona prowadzić do niszczenia gniazd porobnicy zakładanych w ziemi. Optymalną formą ochrony tego terenu byłoby ustanowienie tu użytku ekologicznego.

Podziękowania

Autorzy serdecznie dziękują Panu Profesorowi Waldemarowi Celaremu za sprawdzenie poprawności oznaczenia porobnicy paskowanej oraz oznaczenie trzmielca czterobarwnego.

PIŚMIENNICTWO

- Banaszak J., Celary W. 2004. *Amegilla quadrifasciata* (Villers, 1789). Porobnica paskowana. W: Głowaciński Z., Nowacki J. (red.). Polska czerwona księga zwierząt. Bezkręgowce. Instytut Ochrony Przyrody PAN, Akademia Rolnicza im. A. Cieszkowskiego, Kraków: 218–219.
- Celary W. 1990. Review of the parasitic bees of the family Anthophoridae (Hymenoptera, Apoidea) in Poland (excluding the genus *Nomada* Scop.). Polskie Pismo entomol. 60: 9–23.
- Ciach M. 2005. Stanowisko skalnika statilinus *Hipparchia statilinus* (Hufnagel, 1766) – Lepidoptera, Satyridae na Nizinie Mazowieckiej. Kulon 10(1–2): 75–76.
- Ciach M., Tabor J. 2003. Stanowisko siodlarki *Ephippigera ephippiger* (Fiebig) – Orthoptera: Ephippigeridae na Nizinie Mazowieckiej. Kulon 8(2): 38–39.
- Głowaciński Z. (red.). 2002. Czerwona lista zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce. Inst. Ochr. Przyr. PAN, Kraków.
- Głowaciński Z., Nowacki J. (red.). 2004. Polska czerwona księga zwierząt. Bezkręgowce. Inst. Ochr. Przyr. PAN, Akademia Rolnicza im. A. Cieszkowskiego, Kraków.
- Kowalczyk J.K., Soszyński B., Galińska E., Kurzac T. 2008. Materiały do znajomości żądłówek (Hymenoptera, Aculeata) Spalskiego Parku Krajobrazowego i terenów przyległych. Parki nar. Rez. Przyr. 27(3): 51–62.
- Soszyński B. 2007. Bzygowate (Syrphidae). W: Bogdanowicz W., Chudzińska E., Pilipiuk J., Skibińska E. (red.). Fauna Polski – charakterystyka i wykaz gatunków. Muzeum i Instytut Zoologii PAN, Warszawa.
- Tabor J., Ciach M. 2006. Stanowiska smukwy kosmatej *Scolia hirta* Schrank, 1781 (Hymenoptera: Scolidae) na Nizinie Mazowieckiej. Kulon 11: 121–125.

SUMMARY

Kowalczyk J.K., Kurzac T., Soszyński B. *Amegilla quadrifasciata* (Villers, 1789) (Hymenoptera, Apoidea) – a new locality of a rare polilectic bee in Poland
Chrońmy Przyrodę Ojczystą 65 (3): 231–233, 2009.

In the work two new localities of *Amegilla quadrifasciata* were presented. Two males of this species were caught on 30th June 2008 near Stanisławów (UTM DC61). *A. quadrifasciata* is included in *Polish Red Data Book of Animals – Invertebrates* and it has a state of critically endangered species (CR). In the investigated area more rare and threatened species were also confirmed, among them: *Psithyrus quadricolor*, *Thyreus histrionicus*, *Cryptocheilus fabricii*, *Eumenes sareptanus*, *Villa humilis* and *Paragus constrictus*. According to the authors, described locality should be preserved as ecological site.